

ชายฝั่งทะเลทวารวดี
พันกว่าปีมาแล้ว
กรุงเทพฯ-สมุทรสาคร

สุจิตต์ วงษ์เทศ

ชายฝั่งทะเล ยุคทวารวดี ราวหลัง พ.ศ.1000 อยู่ไม่ไกลจากย่านข้าหลวงเดิม ที่กรุงเทพฯ บนเส้นทางคลองประวัติศาสตร์ กรุงเทพฯ-สมุทรสาคร

พูดอีกอย่างว่าย่านข้าหลวงเดิม บางขุนเทียน มีเส้นทางคลองประวัติศาสตร์ ยาวขนานใกล้ ชายฝั่งทะเลยุคทวารวดี

พบหลักฐานประวัติศาสตร์โบราณคดีเป็นซากเรือทะเลสมุทรยุคทวารวดีจมอยู่ในท้องนา โคลนตม ลึกเข้ามาจากชายฝั่งทะเลปัจจุบัน และอยู่ใกล้คลองโคกขาม จ.สมุทรสาคร (ที่มีนิทาน เรื่องพันท้ายนรสิงห์)

(บน) ซากเรือโบราณ จมโคลนเลนนาทุ่ง ใกล้วัดวิสุทธิวราราส (วัดกลางคลอง) ต.พันท้ายนรสิงห์ อ.เมือง จ.สมุทรสาคร ภาพนี้เป็นแหล่งขุดค้นของนักโบราณคดี กรมศิลปากร (ภาพเมื่อวันอาทิตย์ที่ 1 กุมภาพันธ์ 2558)

(ล่าง) ไม้เนื้อแข็ง (คานและเสากระโดง?) ชิ้นส่วนเรือโบราณราวหลัง พ.ศ.1000 (ยุคทวารวดี) คาดว่าความยาวสมบูรณ์ของเรือลำนี้ราว 30 เมตร ขุดขึ้นจากโคลนเลนนาทุ่ง บริเวณนาทุ่ง แล้วทำเพิงมีหลังคาคลุมแดดฝน ใกล้วัดวิสุทธิวราราส (วัดกลางคลอง) ต.พันท้ายนรสิงห์ อ.เมือง จ.สมุทรสาคร แต่ประชาชนเลื่อมใสเชื่อเป็นเรือศักดิ์สิทธิ์ มีผีแม่ย่านางเรือสิงอยู่ จึงเช้นักด้วยเครื่องเช่นตามความเชื่อ แล้วแขวนไว้เรียงราย (ภาพเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2556)

กรุงเทพฯ ยุคทวารวดี
มีป่าชายเลน ใกล้ชายฝั่งทะเล

กรุงเทพฯ ยุคทวารวดี เป็นที่ราบน้ำท่วมกว้างใหญ่ ยังไม่เหมาะสมสร้างบ้านแปลงเมือง ชายฝั่งทะเลโบราณยุคทวารวดี อยู่แถวๆ บางขุนเทียน กทม. ไม่ไกลจากศาลพันท้ายนรสิงห์

ชายฝั่งทะเล พันท้ายนรสิงห์ กรุงเทพฯ

ก่อนยุคทวารวดีหลายพันปี เคยมีชายฝั่งทะเลเว้าลึกถึงสุพรรณบุรี ไม่ใช่ใช้ตามที่เคยเชื่อสืบกันต่อมา

แนวชายฝั่งทะเลโบราณ มีสภาพนิเวศแบบผืนป่าชายเลน เมื่อราว 8,400 ปีมาแล้ว ขึ้นไปถึงพื้นที่ จ.สุพรรณบุรี ถึง จ.อ่างทอง

ต่อมาเมื่อเกิดการถดถอยของน้ำทะเลตั้งแต่ราว 7,000 ปีมาแล้ว ทำให้แนวเคลื่อนที่ลงมาจากทิศใต้อย่างต่อเนื่องจนมาอยู่ระดับปัจจุบัน

[ต้นฉบับนี้คุณชรรค์ชัย บุนปาน ให้ทำไว้เพื่อพิมพ์เป็นเล่ม ตั้งแต่ พ.ศ.2558 เรียบร้อยทั้งหมด เลย์คัตบางส่วนมาแบ่งปันก่อน]

ซากเรือทะเลสมุทร ยุคทวารวดี ที่สมุทรสาคร

ภาพและคำอธิบายเมื่อ พ.ศ. 2558 โดย นายเอิบเปรม วัชรางกูร สำนักได้นำ กรมศิลปากร

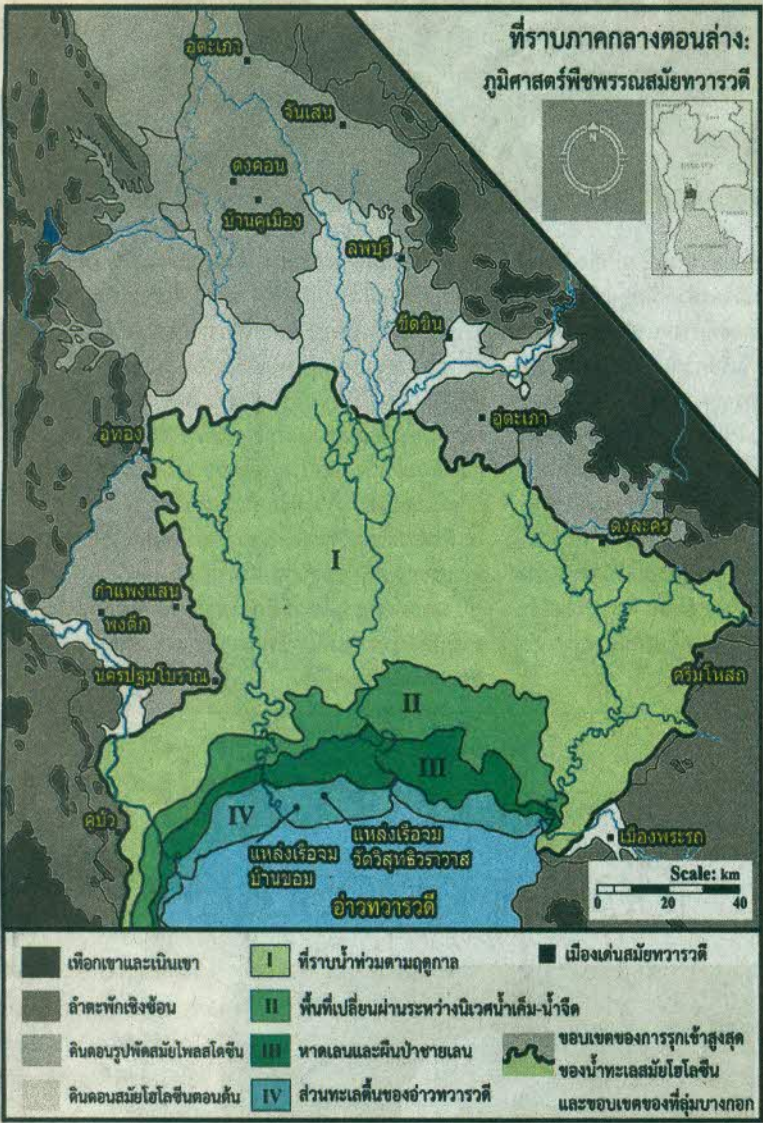
เรือดำแบบอาหรับโบราณ เทคนิคการต่อเรือลำนี้เป็นแบบเย็บท้องเรือ ขึ้นรูปแล้วจึงใส่โครงเพื่อเสริมความแข็งแรง หรือเรียกว่า Plank First

(ล่าง) ไม่เนื้อแข็ง (คานและเสากระโดง?) ชิ้นส่วนเรือโบราณราวหลัง พ.ศ.1000 (ยุคทวารวดี) คาดว่าความยาวสมบูรณ์ของเรือลำนี้ราว 30 เมตร ชุดขึ้นจากโคลนเลนนาถุ้ง บริเวณนาถุ้ง แล้วทำเพิงมีหลังคาคลุมแคดฝน ใกล้วัดวิสุทธิวราราส (วัดกลางคลอง) ต.พันท้ายนรสิงห์ อ.เมือง จ.สมุทรสาคร แต่ประชาชนเลื่อมใสเชื่อเป็นเรือศักดิ์สิทธิ์ มีผีแม่ย่านางเรือสิงอยู่ จึงเช้นวักด้วยเครื่องเช่นตามความเชื่อ แล้วแขวนไว้เรียงราย (ภาพเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2556)

กรุงเทพฯ ยุคทวารวดี
มีป่าชายเลน ใกล้ชายฝั่งทะเล

กรุงเทพฯ ยุคทวารวดี เป็นที่ราบน้ำท่วมกว้างใหญ่ ยังไม่เหมาะสร้างบ้านแปลงเมือง ชายฝั่งทะเลโบราณยุคทวารวดี อยู่แถว บางขุนเทียน กทม. ไม่ไกลจากศาลพันท้ายนรสิงห์ คลองโคกขาม อ.เมือง จ.สมุทรสาคร (ใกล้ถนนพระราม 2)
มีพยานเป็นซากเรือยุคทวารวดีจมในนาถุ้ง (หลังวัดวิสุทธิวราราส ใกล้ศาลพันท้ายนรสิงห์) และกรมศิลปากรเคยขุดพบซากเรือยุคเก่าที่บ้านนาขอม ซึ่งอยู่ย่านไม่ไกลกัน

แผนที่แสดงขอบเขตของชายฝั่งทะเลโบราณจากการค้นคว้าใหม่ทางธรณีวิทยา พบว่าอ่าวไทยสมัยทวารวดี ราว พ.ศ. 1100-1400 นั้น ขึ้นมาถึงเพียงตอนใต้ของพื้นที่กรุงเทพมหานครเท่านั้น ไม่ไกลจากชายฝั่งทะเลปัจจุบันมากนัก (ที่มา : ดร.ตรงใจ หุตางกูร)

“แนวชายฝั่งทะเลสมัยทวารวดี มีผืนป่าชายเลนอยู่ในพื้นที่ตอนใต้ของกรุงเทพมหานคร และพื้นที่ อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ
ดังนั้น แนวชายฝั่งทะเลร่วมสมัยกับทวารวดี จึงมีขอบเขตไม่อยู่เหนือไปกว่าพื้นที่กรุงเทพมหานคร”
และ “เป็นไปได้ที่น้ำทะเลจะขึ้นไปประชิดถึงที่ตั้งเมืองสำคัญของทวารวดี อาทิ อุทองหรือเมืองนครปฐมโบราณ”
[จากบทความเรื่อง การตีความใหม่เรื่องขอบเขตแนวชายฝั่งทะเลโบราณสมัยทวารวดีบนที่ราบภาคกลางตอนล่าง ของ ดร. ตรงใจ หุตางกูร ในวารสารดำรงวิชาการ ของคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร (ฉบับมกราคม-มิถุนายน 2557) หน้า 11-44]

เรือถักแบบอาหรับโบราณ เทคนิคการต่อเรือลำนี้เป็นแบบเย็บท้องเรือ ขึ้นรูปทอแล้วจึงใส่กิ่งเพื่อเสริมความแข็งแรง หรือเรียกว่า Plank First

(บน) เศษภาชนะดินเผาเก่าแก่มาก เดิมเข้าใจว่าเป็นแอมฟอรา ต่อมาผู้เชี่ยวชาญอาหรับ นาม ศ.ดร.มาร์ค ฮอร์ดัน จาก ม.บริสตล ระบุว่า เป็นไหตอร์ปิโด มีแหล่งผลิต (ล่าง) ตัวอักษรที่ปรากฏบนผิวด้านนอกของเศษไหแอมฟอรา (หรือ ไหตอร์ปิโด) หนึ่ง ผู้เชี่ยวชาญภาษาอาหรับโบราณ อ่านได้ว่า สิ่งที่ถูกผลิตในปีฮิจเราะห์ที่ 145 (พุทธศักราช 1205)

ย่านข้าหลวงเดิม บางขุนเทียน ฝั่งทะเลทวารวดี กรุงเทพฯ

ย่านข้าหลวงเดิม หมายถึง บริเวณที่เป็นหลักแหล่งเครื่องญาติและข้ารับใช้ ร.3 ราชย์ แต่เดิมเรียกบางขุนเทียน เป็นเส้นทางคมนาคมคลองประวัติศาสตร์ มีคลองสนามชัย, คลองมหาชัย เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยา กับแม่น้ำท่าจีน แล้วต่อเนื่องถึงคลอง ทั้งทางเศรษฐกิจ และการสงคราม

เส้นทางคลองประวัติศาสตร์ ยาวนานชายฝั่งทะเลกรุงเทพฯ-สมุทรสาคร ยุคที่เส้นทางการค้าโลก

ย่านข้าหลวงเดิม บริเวณวัดราชโอรสฯ, วัดหนัง, วัดนางนอง อยู่ละแวกคลองท่า คลองสนามชัย สมัยก่อนเรียกย่านบางขุนเทียน ท้องที่ อ.บางขุนเทียน กรุงเทพฯ (ปัจจุบันเขตจอมทอง กรุงเทพฯ)

ข้าหลวงเดิม

ข้าหลวงเดิม หมายถึง บุคคลระดับเครื่องญาติที่เคยเป็นข้ารับใช้ใกล้ชิด ร.3 ลงไปที่เคยรับราชการสนองพระเดชพระคุณตั้งแต่ก่อนเสวยราชย์
ผู้คนในชุมชนข้าหลวงเดิม บางขุนเทียน เป็นเครือญาติข้างแม่ และแม่หมของมีนิวาสสถานเดิมอยู่ย่านนี้ (ปัจจุบันเป็นบริเวณวัดนางนอง, วัดหนัง, วัดราชโอรสฯ ตั้งแต่ยุคกรุงธนบุรี

ชุมชนข้าหลวงเดิม

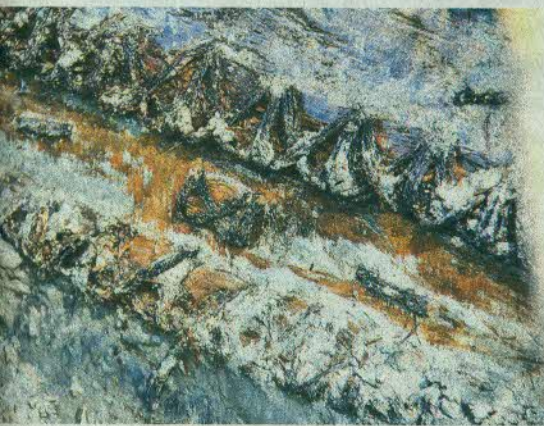
คนในชุมชนบางนางนอง ใกล้ชิดระดับ “เครือญาติข้างแม่” ของ ร.3 ดังนี้

ชายฝั่งทะเลทวารวดี พันกว่าปีมาแล้ว รุ่งเรือง-สมุทรสาคร

อดีตหลายพันปี เคยมีชายฝั่งทะเลเว้าลึกถึงสุพรรณบุรี ไม่ใช่ในยุคทวารวดี
ต่อมา
เลโบราณ มีสภาพนิเวศแบบผืนป่าชายเลน เมื่อราว 8,400 ปีมาแล้ว น้ำทะเล
พรณบุรี ถึง จ.อ่างทอง
การถดถอยของน้ำทะเลตั้งแต่ราว 7,000 ปีมาแล้ว ทำให้แนวชายฝั่งทะเล
ทิศใต้อย่างต่อเนื่องจนมาอยู่ระดับปัจจุบัน
พระคัมภีร์ บุนปาน ให้ทำไว้เพื่อพิมพ์เป็นเล่ม ตั้งแต่ พ.ศ.2558 แต่ผมยังไม่
เลยคิดบางส่วนมาแบ่งปันก่อน]

ทะเลสมุทร ยุคทวารวดี ที่สมุทรสาคร

คำอธิบายเมื่อ พ.ศ. 2558 โดย นายเอิบเปรม วัชรวงกูร สำนักโบราณคดี
ปภากร

ภาพสำหรับโบราณ เทคนิคการต่อเรือลำนี้เป็นแบบเย็บท้องเรือ ขึ้นรูปทรงก่อน
เพื่อเสริมความแข็งแรง หรือเรียกว่า Plank First

ท่านเพ็ง เป็นธิดาคนโต (ของแม่ซึ่งเป็นชาวสวนบางนางนอง กับพ่อซึ่งเป็นมุสลิมปากคลอง
บางกอกใหญ่) ได้แต่งงานกับพระยานทวารวดี แล้วมีธิดาคนเดียวคือท่านเรียนที่เป็นพระราชชนนี
ของ ร.3

ฉะนั้นท่านปล้องและท่านรอดที่เป็นน้องสาวท่านเพ็ง ก็จะต้องมีศักดิ์เป็นพระญาติวงศ์ในลำดับ
น้ำสาวของท่านเรียน และอยู่ในลำดับยายของ ร.3

ท่านปล้อง (น้องสาวคนรองของท่านเพ็ง) แต่งงานกับพระยาพิทลุง (ทองขาว) มีบุตรธิดา
ทั้งหมด 9 คน ธิดาคนโตชื่อท่านผ่อง แต่งงานกับพระอักษรสุมบัตติ (ม.ร.ว.ทับ) มีบุตรธิดาด้วย
กัน 6 คน

ธิดาคนที่ 3 ของท่านผ่องกับพระอักษรสุมบัตติ ชื่อทรัพย์ ถวายตัวแล้วได้เป็นเจ้าจอมมารดา
ใน ร.3 ประสูติพระโอรสนามว่าพระองค์เจ้าศิริวงศ์ ต่อมาทรงกรมเป็นกรมหมื่นมณฑยาพิทักษ์
(ต้นราชสกุล ศิริวงศ์ ณ อยุธยา)

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นมณฑยาพิทักษ์นี้ ร.3 โปรดให้เป็น “นายด่าน” ปฏิสังขรณ์
วัดหนังจนสำเร็จ แต่สิ้นพระชนม์เมื่อยังทรงพระเยาว์ด้วยไข้ป่วง เมื่อ พ.ศ.2382 พระชันษาได้
26 ปี

ท่านรอด (น้องสาวคนเล็กของท่านเพ็ง) แต่งงานกับพระยาศรีสุรราช (เงิน) บุตรพระยาวรามัญ
วงศ์ (มะโดด) ซึ่งเป็นมอญเก่าครั้งกรุงศรีอยุธยาที่เรียกกันว่า “จักรมอญ”

ที่สำคัญก็คือ ท่านรอด เป็น “พระนม” ของ ร.3

ท่านรอดมิได้ตัดขาดจากบางนางนอง และอาจจะ “ขึ้น” หรือ “อุปฐาก” แต่ครั้งบรรพชน
ให้วัดใดวัดหนึ่ง ระหว่าง 2 วัด คือวัดจอมทองและวัดนางนอง

แม้จะไม่มีหลักฐานอื่นใดมายืนยันให้เด็ดขาดลงไป แต่ความเกี่ยวข้องที่ผูกพันไว้หลายชั้นดัง
ที่ได้ลำดับย่อๆ มา นี้ ก็คงจะพอเป็นเค้ามูลสำคัญที่แสดงความผูกพันอันลึกซึ้งที่ ร.3 ทรงมีต่อ
บางนางนองที่บางขุนเทียน

โดยเฉพาะกรณีความผูกพันต่อพระญาติวงศ์ผู้ใหญ่อย่าง “ท่านรอด” หรือ “พระนมรอด”

บ่อสำหรับโบราณ เทคนิคการต่อเรือลำนี้เป็นแบบเย็บท้องเรือ ขึ้นรูปทรงก่อน เพื่อเสริมความแข็งแรง หรือเรียกว่า Plank First

ขณะเดินเผากันแหลม เดิมเข้าใจว่าเป็นแอมฟอร่า ต่อมาผู้เชี่ยวชาญด้านไฮโดรมาร์ค ฮอร์ตัน จาก ม.บริสตัน ระบุว่า เป็นไฮโดรริบโด มีแหล่งผลิตแถบอิรัก อิหร่านที่ปรากฏบนผิวด้านนอกของเศษไฮแอมฟอร่า (หรือ ไฮโดรริบโด) ใบ ภาชนะอาหารโบราณ ย่านได้ว่า สิ่งที่ถูกผลิตในปีอิฐเราะห์ที่ 145 (ตรงกับ 205)

เดิม บางขุนเทียน ผังทะเลทวารวดี กรุงเทพฯ

หมายถึง บริเวณที่เป็นหลักแหล่งเรือญาติและเข้ารับใช้ ร.3 ก่อนเสีย บางขุนเทียน เป็นเส้นทางคมนาคมคลองประวัติศาสตร์ มีคลองด่าน, คลองท้ายเขี่ย เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยา กับแม่น้ำท่าจีน แล้วต่อเนื่องถึงแม่น้ำแม่กลอง และการสงคราม

ประวัติศาสตร์ ยาวนานชายฝั่งทะเลกรุงเทพฯ-สมุทรสาคร ยุคทวารวดี บน

บริเวณวัดราชโอรสา, วัดหนัง, วัดนางนอง อยู่ละแวกคลองด่าน ต่อเนื่อง ยกก่อนเรียกบางขุนเทียน ท้องที่ อ.บางขุนเทียน กรุงเทพฯ (ปัจจุบันอยู่ใน กรุงเทพฯ)

หมายถึง บุคคลระดับเรือญาติที่เคยเป็นเข้ารับใช้ใกล้ชิด ร.3 ลงไปถึงบุคคล การสนองพระเดชพระคุณตั้งแต่ก่อนเสียราชย์

ทลวงเดิม บางขุนเทียน เป็นเรือญาติข้างแม่ และแม่นมของ ร.3 เพราะ ย่านนี้ (ปัจจุบันเป็นบริเวณวัดนางนอง, วัดหนัง, วัดราชโอรสา) สืบย้อน

วงเดิม

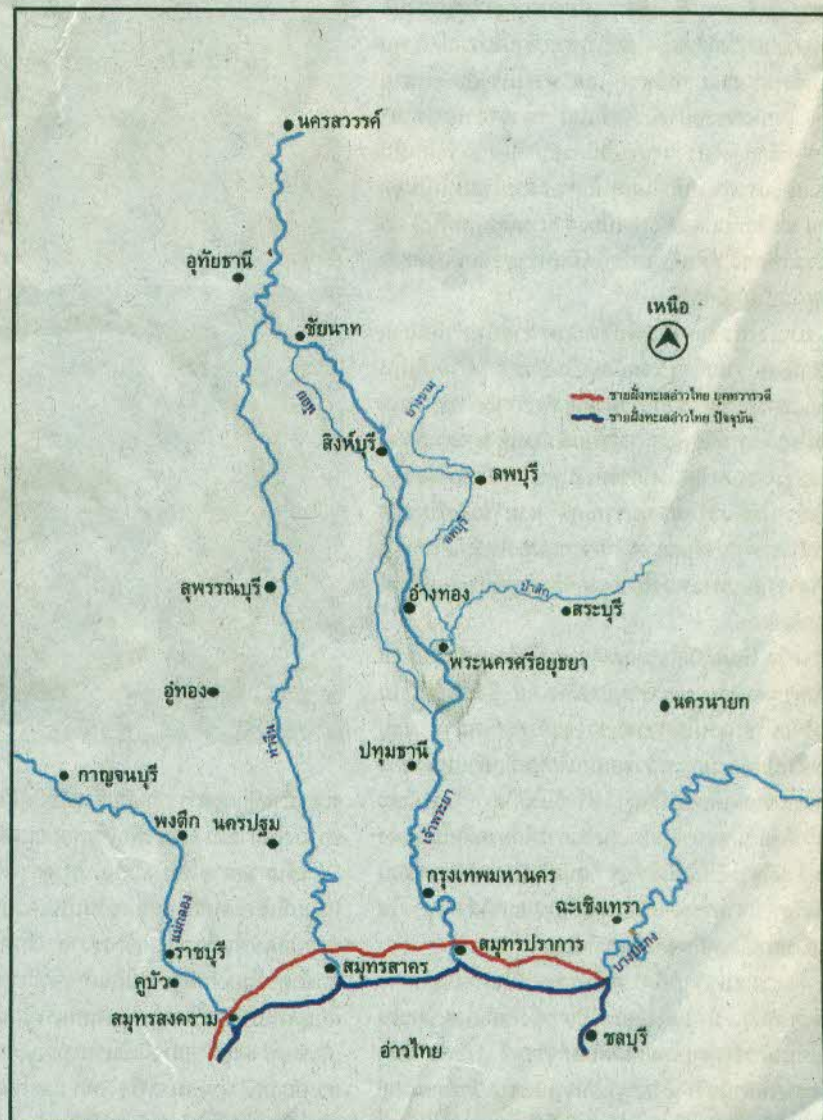
นางนอง ใกล้ชัฏระดับ "เรือญาติข้างแม่" ของ ร.3 ดังนี้

คลองด่าน มองจากสะพานบางขุนเทียน เห็นหลังคาศาลาการเปรียญและเจดีย์ของวัดนางนองอยู่เบื้องหลัง (ภาพเมื่อ พ.ศ.2530)

คลองด่าน ย่านข้าหลวงเดิม จากสะพานข้ามคลองด่านปัจจุบัน (ฝั่งซ้าย) วัดนางนอง (ฝั่งขวา) วัดหนัง (อยู่ต่อเนื่อง) วัดราชโอรสา อยู่ริมคลองด่านฝั่งขวา (ภาพขวา) ภาพเก่า พ.ศ.2530

แผนที่แสดงชายฝั่งทะเลอ่าวไทย (ยุคทวารวดี) ราว 1,500 ปีมาแล้ว (โดย ทนงศักดิ์ หาญวงศ์)